

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

Мамон Олександр Васильович

УДК 378.147:37.011.31

**ПЕДАГОГІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ДО САМООЦІНКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор педагогічних наук, професор

Шиян Надія Іванівна,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, завідувач кафедри хімії та методики викладання хімії.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук,

старший науковий співробітник

Васьківська Галина Олексіївна,

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, завідувач відділу дидактики;

кандидат педагогічних наук, доцент

Біляковська Ольга Орестівна,

Львівський національний університет імені Івана Франка, доцент кафедри загальної та соціальної педагогіки.

Захист відбудеться 27 травня 2016 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті <http://www.tnpu.edu.ua> та в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 27 квітня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Суспільні перетворення, характерні для сучасного стану розвитку української держави в цілому та освіти зокрема, зумовлюють необхідність пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки вчителя, здатного реалізувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, спрямовану на самовизначення та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовних потреб. Самооцінка займає вагомe місце у структурі самосвідомості вчителя, виступаючи разом із особистісною рефлексією показником його професіоналізму. Тому значної актуальності набуває проблема педагогічного стимулювання студентів до самооцінки навчальної діяльності, адже сформована самооцінка є чинником успішної професійної адаптації вчителя-початківця, а надалі сприяє його фаховій самореалізації та постійному самовдосконаленню. Важливо також, що якості педагога впливають через навчально-виховну взаємодію на формування особистості його учнів, тому сучасній школі потрібні вчителі, які володіють розвиненими вміннями самооцінки та методами стимулювання її формування у школярів.

Розробленню питань формування самооцінки присвячено чимало досліджень. Методологічні та теоретичні підходи до формування самооцінки представлені в роботах Б. Ананьєва, В. Андрєєва, Ю. Бабанського, В. Баранник, Р. Бернса, О. Белобрикіної, О. Біляковської, Л. Бороздіної, І. Кона, О. Леонтєєва, В. Лозової, І. Підласого, А. Реана, В. Сластьоніна, А. Спіркіна та інших учених. Сутність і функції самооцінки, дидактичні умови, методи і форми її формування стали предметом дослідження Да Круш Сампайо Антеро, А. Захарової, Н. Лаврух, О. Ларіної, А. Ліпкіної, І. Малафійка, М. Пастухової, М. Пирлик, І. Чеснакової. Викликають інтерес розвідки Т. Барановської, І. Петухової, В. Шишкіної та інших дослідників, присвячені питанням саморегуляції діяльності студента та самооцінки як важливого складника цього процесу.

Теоретичне обґрунтування педагогічного стимулювання як концепції навчання здійснили А. Алексюк, Л. Аристова, С. Гончаренко, І. Лернер, П. Підкасистий, Н. Половнікова, Г. Щукіна та інші; загальні положення теорії педагогічного стимулювання та мотивації навчально-пізнавальної і навчально-професійної діяльності учнів і студентів обґрунтували А. Алексюк, Г. Васьківська, Є. Вінтер, Л. Гордін, О. Леонтєв, В. Прянікова, С. Рубінштейн, В. Чайка, О. Черноус, Г. Щукіна та інші.

Попри здобутки теорії навчання та педагогічної практики, проблема формування самооцінки навчальної діяльності не втрачає актуальності та потребує подальшого вивчення. У підготовці майбутніх учителів не визначені дидактичні умови і методи стимулювання до самооцінки навчальної діяльності. Результати пілотажного дослідження засвідчили, що 78,96 % студентів вищих навчальних закладів (усього продіагностовано 561 особу) мають неадекватну самооцінку навчальної діяльності (42,29 % – завищений рівень, 36,67 % – занижений).

Актуальність вивчення обраної теми посилюється наявними *суперечностями*:

— між зростаючими вимогами загальноосвітньої школи до вчителя, здатного формувати самооцінку школярів у навчально-виховному процесі, та недостатньою розробленістю в педагогічній науці методів стимулювання студентів до самооцінки навчальної діяльності, що забезпечують розвиток рефлексії, активності і саморегуляції;

— між об'єктивним значенням самооцінки навчальної діяльності як важливого складника системи навчання у вищій школі і відсутністю розробленої технології її формування та науково обґрунтованих дидактичних умов, що актуалізують у майбутніх фахівців досвід самооцінки;

— між дидактичним потенціалом сучасних засобів навчання щодо педагогічного стимулювання самооцінки навчальної діяльності студентів та недостатньою його реалізацією у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Отже, актуальність, недостатнє розроблення проблеми та необхідність подолання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Підвищення ефективності навчально-виховного процесу в середніх загальноосвітніх та вищих навчальних закладах» (РК № 1 – 20019U004104) і кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Забезпечення єдності педагогічної теорії і практики в умовах модернізації освіти України» (№ 0112U000341). Тему дослідження затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (протокол № 6 від 25.06.2010 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 6 від 14.06.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес формування в майбутнього вчителя самооцінки навчальної діяльності.

Предмет дослідження – теоретико-технологічні аспекти педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробленні та експериментальній перевірці ефективності технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1) на основі аналізу та узагальнення психолого-педагогічних досліджень розкрити суть і структуру самооцінки навчальної діяльності, схарактеризувати особливості її формування у студентів у процесі їхньої професійної підготовки;

2) виявити та теоретично обґрунтувати дидактичні умови формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя;

3) визначити критерії, показники та рівні сформованості в майбутнього вчителя самооцінки навчальної діяльності;

4) розробити та експериментально перевірити технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності.

Досягненню мети та вирішенню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів дослідження**: *теоретичних*: аналіз філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури – задля ґрунтовного висвітлення теоретичних основ проблеми педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності; синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і отриманих дослідним шляхом даних – для з'ясування стану розроблення та рівня вивчення базових понять, які покладено в основу здійснюваного наукового пошуку, визначення поняттєво-категорійного апарату; дидактичне моделювання – для розроблення авторської технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки; *емпіричних*: спостереження, бесіди, анкетування студентів, метод експертних оцінок, педагогічний експеримент – для перевірки ефективності технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності, виявлення дидактичних умов формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя; *методів математичної статистики* – для визначення статистичної значущості отриманих під час експерименту результатів, установлення достовірності висновків дослідження.

Експериментальна база дослідження – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка та Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Різними видами дослідно-експериментальної роботи було охоплено 315 студентів і 27 викладачів вищих навчальних закладів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

— *уперше* теоретично обґрунтовано та розроблено технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки у єдності концептуального, змістового, процесуального та рефлексивного блоків; виявлено та теоретично обґрунтовано дидактичні умови формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя (створення розвивально-дидактичного освітнього середовища, що забезпечує самореалізацію і рефлексію всіх суб'єктів навчальної діяльності; оптимальне поєднання зовнішніх форм контролю та оцінювання і самооцінки (самоконтролю) в системі контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності у вищій школі; організація взаємо- і самооцінки навчальної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних засобів; готовність викладачів до формування

самооцінки навчальної діяльності студентів за розробленою технологією педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки); розкрито суть поняття «педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності» як процес цілеспрямованого застосування системи соціально значущих, психологічно виправданих збудників (стимулів) активності і самодіяльності особистості, що забезпечує узгодження педагогічного освітнього інваріанту із суб'єктивним досвідом студентів та зумовлений внутрішньою мотивацією майбутнього вчителя до застосування методів самостійної навчально-пізнавальної діяльності, перенесення набутих знань, умінь, навичок у нові ситуації навчання та професійну діяльність;

— *уточнено сутність* понять «самооцінка навчальної діяльності», «педагогічне стимулювання», визначено критерії (когнітивний, операційний, мотиваційно-вольовий), показники та рівні сформованості самооцінки навчальної діяльності студентів;

— *подальшого розвитку* набули методи, форми і засоби педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що технологія педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки, яка пройшла дослідно-експериментальну перевірку, може бути застосована в практиці вищої школи. Розроблено та впроваджено в освітній процес вищого навчального закладу: технологічну карту педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у вигляді поетапної послідовності діяльності викладача і студентів із зазначенням завдань, змісту цієї діяльності, методів, засобів і форм навчання, що використовувалися на кожному етапі; веб-додаток (режим доступу: <http://178.62.229.207>) для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності студента; методичні рекомендації до створення портфоліо студента; дидактичне наповнення навчальних дисциплін напрямів підготовки 6.040201 Математика та 6.040302 Інформатика.

Матеріали дослідження можуть бути використані укладачами програм, авторами підручників, навчальних та методичних посібників із педагогіки вищої школи; у практичній діяльності викладачами вищих педагогічних навчальних закладів, методистами післядипломної педагогічної освіти; студентами вищих педагогічних навчальних закладів при написанні кваліфікаційних та курсових робіт.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 4540/01-55/23 від 05.11.2014 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-1005 від 03.12.2014 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

(довідка № 2255 від 08.12.2014 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2152/01 від 18.12.2014 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась у виступах на: *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Проблеми математичної освіти» (м. Черкаси, 2009 р.), «Традиції та інновації менеджменту навчальних закладів і реалізація управлінських проєктів» (м. Полтава, 2010 р.), «Технології управління освітніми закладами» (м. Полтава, 2011 р.), «Нові інформаційні технології в освіті для всіх» (м. Київ, 2012 р.); *Всеукраїнських науково-практичних конференціях (семінарах, педагогічних читаннях)*: «Інформатика та системні науки» (м. Полтава, 2011 р.), «Виховання студентської молоді в процесі професійної підготовки: сучасний стан, проблеми і перспективи» (м. Хмельницький, 2012 р.), «Новітні інформаційно-комунікаційні технології в освіті (ІСТЕ-2012)» (м. Полтава, 2012 р.), «Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації» (м. Полтава, 2013 р.), «Самоосвітня компетентність учасників освітнього процесу: актуальні питання теорії та практики» (м. Полтава, 2015 р.); *звітних наукових конференціях* викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету, *засіданнях кафедри* загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (м. Полтава, 2011–2015 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 26 одноосібних публікаціях, із них 6 статей у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, 3 – у періодичних наукових виданнях зарубіжних країн, 17 статей – у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (276 найменувань), 9 додатків; вміщує 20 рисунків, 16 таблиць. Загальний обсяг роботи складає 239 сторінок (основний текст – 176 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження і доцільність обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет; охарактеризовано наукову новизну та практичне значення роботи; доведено вірогідність результатів, подано інформацію про їх апробацію та впровадження.

У першому розділі **«Теоретичні основи педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності»** охарактеризовано основні підходи до визначення ключових понять наукового пошуку, проаналізовано методи та окреслено концептуальні ідеї педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності як системи, конкретизовано понятійне поле.

У контексті дослідження узагальнено погляди вчених на зміст поняття «самооцінка», розкрито багатогранність і неоднозначність у його трактуванні науковцями за конкретнонауковим

(філософський, психологічний, педагогічний) і загальнонауковим (особистісний, діяльнісний, динамічний, структурно-функціональний) методологічними напрямками пізнання. Самооцінку розглядають як явище – самостійне психологічне особистісне утворення, цінність (В. Баранник, О. Белобрикіна, Ж. Гордеєва); елемент (компонент) самосвідомості, регулятор поведінки (Н. Лаврух, О. Ларіна); продукт, результат (Г. Валіцкас, К. Вердербер, Р. Вердербер, Ю. Гіпенрейтер, І. Дубровіна); метод (М. Фіцула), форму (А. Захарова); процес (С. Гончаренко, Г. Коджаспірова, І. Підласий, В. Сластьонін, А. Спіркін, В. Шапар, Н. Яковлева) тощо.

Формування самооцінки розглядають через соціалізацію – процес і результат групового впливу на особистість. Прихильники цього напрямку (Ч. Кулі, Дж. Мід та ін.) зауважують, що в результаті взаємодії з навколишнім світом особистість вчиться споглядати себе очима інших, порівнювати з оточуючими, розуміти їхню поведінку.

У процесі дослідження обґрунтовано структуру самооцінки навчальної діяльності в єдності її компонентів: когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, результативного і рефлексивного.

Самооцінка навчальної діяльності виконує розвивальну (виявлення потенціалу студента, можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії розвитку особистості майбутнього фахівця), мотиваційну (усвідомлене оцінювання власної діяльності та самореалізація особистості), рефлексивну (усвідомлення всього перебігу навчальної діяльності та її результатів під час оцінювання, взаємооцінювання й самооцінювання), діагностичну (виявлення недоліків, досягнень і перспектив у навчальній діяльності, причин виявлених недоліків) функції.

Розкрито місце самооцінки навчальної діяльності у структурі самосвідомості і загальної самооцінки (загальна самооцінка як родове поняття → конкретна самооцінка як видове поняття першого рівня → самооцінка навчальної діяльності як видове поняття другого рівня); схарактеризовано форми самооцінки за структурними (повнота, особливість будови, співвідношення з реальною успішністю, рівень, точність, усвідомленість, реальність) і процесуальними (рухливість, динамічність, сформованість) параметрами.

Проаналізовано ретроспективу і сучасний стан педагогічного стимулювання навчальної діяльності. Виокремлено періоди (наставницький, загальнофілософський, соціально-психологічний, педагогічний, міждисциплінарний) становлення та розвитку педагогічного стимулювання, визначено їхню наступність.

Окреслено концептуальні ідеї педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. Основні з них: відбір змісту, методів, форм, засобів педагогічного стимулювання майбутніх учителів до самооцінки навчальної діяльності з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студента; індивідуалізація та диференціація стимулів; керівна роль викладача в організації педагогічних впливів на вже сформовану особистість; інтеріоризація об'єктивних соціально значущих цінностей у суб'єктивні

особистісні; взаємозв'язок структури дидактичного і виховного просторів; системне впровадження методів педагогічного стимулювання; розвиток інтересу майбутнього вчителя до педагогічного знання, формування мотивації до включення в реальну професійну діяльність.

На основі ґрунтовного вивчення різних визначень, дотичних до понять «самооцінка навчальної діяльності» і «педагогічне стимулювання», нами прийнято такі робочі визначення: самооцінка навчальної діяльності – це результат інтелектуально-емоційної дії, здійснюваної суб'єктом навчального процесу з усвідомлення ним власних особистісно-індивідуальних досягнень з окремої навчальної дисципліни (модуля) або з освітньої програми в цілому; осмислення ним особистісного ставлення до навчання та власного успіху в процесі опанування навчальним матеріалом чи видом навчальної діяльності; педагогічне стимулювання – це цілеспрямоване застосування дидактичного інструментарію у процесі самоствердження та активізації інтелектуального і морального потенціалу суб'єкта навчання з урахуванням його особистісних характеристик.

У другому розділі «**Технологія педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки**» теоретично обґрунтовано технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки, висвітлено комплекс дидактичних умов формування самооцінки навчальної діяльності студентів.

Під технологією педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки розуміємо поетапне впровадження в навчально-виховний процес вищого навчального закладу сукупності змісту, методів, засобів, форм навчання та оцінювання, спрямованих на ефективне стимулювання студентів до самооцінки навчальної діяльності, осмислення ними особистісного ставлення до навчання та власного успіху в процесі опанування навчальним матеріалом чи видом навчальної діяльності.

Розроблену технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності розглядаємо як єдність технологічних блоків: концептуального, змістового, процесуального та рефлексивного (рис. 1).

Концептуальний блок технології формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки включає мету, методологічні підходи (системний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, діяльнісний, партисипативний), принципи – загальнодидактичні (науковості, систематичності і послідовності навчання, зв'язку навчання з життям, індивідуального підходу, свідомості та активності) і специфічні (варіативності, гуманізації, природовідповідності, мобільності, конструктивної цілісності).

Змістовий блок розробленої технології включає знання про самооцінку навчальної діяльності (когнітивний компонент); спрямований на усвідомлення індивідом значущості самооцінки,

сприйняття її як необхідного компонента навчальної діяльності, засобу підвищення результативності (мотиваційний компонент); дає змогу суб'єкту порівнювати одержані оцінки з реальним рівнем знань із дисципліни, аналізувати сильні і слабкі сторони своєї відповіді (діяльнісний компонент); знайомить із конкретними досягненнями майбутнього фахівця в процесі його професійної підготовки і виявляється у сформованому комплексі ключових і професійних компетентностей (результативний компонент); передбачає вироблення в майбутнього вчителя навичок самоконтролю та самооцінки навчальної діяльності, здатність прогнозувати та оцінювати реальні результати навчальної діяльності (рефлексивний компонент).

Процесуальний блок технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки представлено етапами: орієнтаційно-мотиваційним, операційно-виконавчим і рефлексивно-оцінювальним.

Орієнтаційно-мотиваційний етап передбачає формування у суб'єктів навчально-виховного процесу позитивного ставлення, інтересу до проблеми самооцінки навчальної діяльності, настанови на діяльність із визначеною метою, усвідомлення і прийняття її цілей тощо (реалізує концептуальний блок технології).

Операційно-виконавчий етап забезпечує організацію засвоєння суб'єктами навчально-виховного процесу спеціальних знань, опанування умінь і навичок самооцінки навчальної діяльності, розвиток особистісних якостей майбутнього фахівця (реалізує змістовий і процесуальний блоки технології). Формування самооцінки навчальної діяльності студентів на цьому етапі здійснюється шляхом покрокової реалізації таких дій: ознайомлення студентів з еталонами і критеріями оцінювання, залучення їх до індивідуального і колективного оцінювання завдань, аргументація самооцінки навчальної діяльності, робота у складі групи з колективного вироблення критеріїв оцінки, обговорення результатів виконаного навчального завдання та розв'язування професійних ситуацій.

Рефлексивно-оцінювальний етап технології спрямований на закріплення, систематизацію, узагальнення і застосування набутих знань, умінь, навичок; самоаналіз, самоконтроль, самооцінку навчальної діяльності суб'єктами навчання (реалізує рефлексивний блок технології).

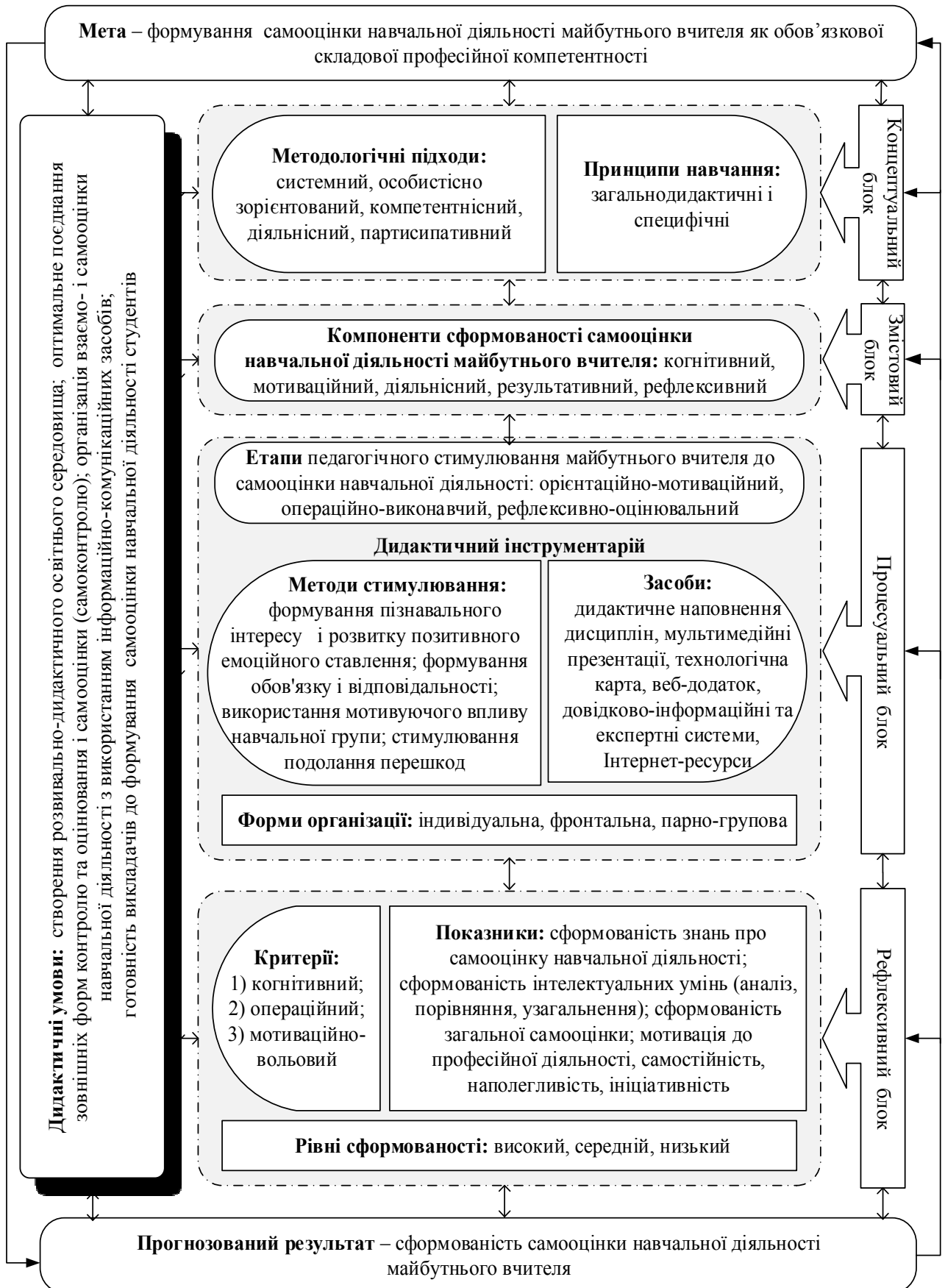

Рис. 1. Технологія педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки

Педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі його професійної підготовки має здійснюватися через чітко сплановану інтеграцію дидактичних інструментів технології – методів педагогічного стимулювання (методи формування пізнавального інтересу і розвитку позитивного емоційного ставлення до самооцінки навчальної діяльності; методи формування обов'язку і відповідальності у навчанні; методи використання мотивуючого впливу навчальної групи; методи стимулювання подолання перешкод у навчанні) та методів навчання студентів (оцінної діяльності – самоконтроль, взаємоконтроль, взаємооцінювання, портфоліо; дискусійного, інтерактивного спілкування – бесіда, диспут, дискусії, дебати; ігрових методів – ділові, ситуативні, сюжетно-рольові, соціально-психологічні ігри; навчання з використання електронних технологій, насамперед Інтернету; виконання професійно спрямованих вправ, моделювання навчальних ситуацій, які реалізувалися під час проведення лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять); індивідуальної, фронтальної, парно-групової форм роботи студентів; засобів навчання (дидактичне наповнення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки – контрольні роботи, індивідуальні та тестові завдання, вправи, задачі, технологічна карта для реалізації авторського задуму, веб-додаток для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя, анкети, опитувальники, Інтернет-колекція студентських рефератів, мультимедійні презентації, тестувальні комп'ютерні системи тощо).

Технологічна карта педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки дає змогу цілісно реалізувати авторську технологію з урахуванням цілей і завдань кожного етапу, змісту діяльності викладача і студента, можливостями корегування і синхронізації дій суб'єктів навчального процесу, прогнозуванням очікуваних результатів.

Розроблений веб-додаток для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності студента є сукупність підсистем «Авторизація», «Реєстрація нового користувача», «Викладач», «Студент», які реалізують функції входження в систему, вибору типу реєстрації, створення завдань, прикріплення PDF-файлів із завданнями, перегляду завдань та розроблення критеріїв їх оцінювання, перегляду результатів виконання завдань, перегляду самооцінок студентів за виконані завдання, оцінювання результатів виконання завдань за заданими критеріями, самооцінки результатів виконаних завдань, відправлення результатів виконання завдань з оцінками на сервер.

Рефлексивний блок технології передбачає рефлексію власних досягнень у професійному та особистісному зростанні, аналітичну діяльність, перевірку отриманих результатів.

Виявлено та обґрунтовано дидактичні умови формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя: створення розвивально-дидактичного освітнього середовища, що забезпечує

самореалізацію і рефлексію всіх суб'єктів навчальної діяльності; оптимальне поєднання зовнішніх форм контролю та оцінювання і самооцінки (самоконтролю) в системі контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності у вищій школі; організація взаємо- і самооцінки навчальної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних засобів; готовність викладачів до формування самооцінки навчальної діяльності студентів за розробленою технологією педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки.

Реалізація виявленого і теоретично обґрунтованого комплексу дидактичних умов забезпечує цілісність технології педагогічного стимулювання майбутніх учителів до самооцінки навчальної діяльності; моделює розвивальний, соціокультурний, ціннісно-орієнтаційний, соціально-інтегруючий контекст.

Кінцевим результатом упровадження технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки є особистість студента зі сформованою самооцінкою навчальної діяльності та активною громадянською позицією.

У третьому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки»** висвітлено загальні питання організації і проведення педагогічного експерименту, схарактеризовано методи дослідження, критерії і показники результативності розробленої технології, розкрито змістово-процесуальну сутність реалізації запропонованої технології, здійснено аналіз одержаних результатів.

Дослідно-експериментальна робота тривала п'ять років, що дало змогу отримати об'єктивні результати, і складалась із трьох етапів науково-педагогічного пошуку: констатувального (2010–2011 рр.), формувального (2011–2014 рр.) і рефлексивно-узагальнювального (2015 р.). На кожному з цих етапів визначалися мета та завдання, обиралися методи стимулювання і методи навчання, форми і засоби реалізації.

Під час констатувального етапу (2010–2011 рр.): теоретично обґрунтовано і розроблено технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності, реалізація якої, у свою чергу, вимагала розроблення та апробації веб-додатка для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності студента, порівняння оцінки викладача з оцінками студентів, дидактичного наповнення дисциплін професійно-педагогічної і професійної науково-предметної підготовки; визначено експериментальну базу дослідження; схарактеризовано критерії (когнітивний, операційний, мотиваційно-вольовий), показники (сформованість знань про самооцінку навчальної діяльності, сформованість інтелектуальних умінь і загальної самооцінки, мотивація до професійної діяльності, самостійність, наполегливість, ініціативність) і рівні

(низький, середній, високий) сформованості самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя, підбрано відповідні методики; здійснено підготовку викладачів до експериментальної роботи.

У процесі експерименту методами дослідження були: педагогічне спостереження, анкетування, тестування (методики В. Беспалька, Ю. Бабанського, «Визначення рівня своєї самооцінки» (за Г. Казанцевою), «Самооцінка професійно-педагогічної мотивації» (адаптовано Н. Фетіскіним), «Мотивація професійної діяльності (К. Замфір у модифікації А. Реана)), метод експертних оцінок.

Результати констатувального етапу експериментальної роботи засвідчили, що у студентів (як експериментальних, так і контрольних груп) бракує знань щодо розуміння суті, структури самооцінки навчальної діяльності, недостатньо розвинені операційні вміння до її здійснення, домінують зовнішні мотиви до самооцінної діяльності, потребує розвитку вольова сфера особистості.

На основі узагальнення емпіричних даних було сформовано експериментальну (157 осіб) і контрольну (158 осіб) групи студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Статистична обробка результатів констатувального експерименту засвідчила, що вихідний рівень сформованості самооцінки навчальної діяльності студентів у контрольній і експериментальній групах суттєво не відрізнявся.

На формувальному етапі (2011–2014 рр.) у навчально-виховний процес експериментальної групи впроваджували технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. Етапи технології (орієнтаційно-мотиваційний, операційно-виконавчий і рефлексивно-оцінювальний) відображали динаміку усвідомлення студентами суті поняття «самооцінка навчальної діяльності», динаміку розвитку операційних умінь (інтелектуальних, загальної самооцінки) і мотиваційно-вольових показників (мотивації до професійної діяльності, самостійності, наполегливості, ініціативності), необхідних для здійснення самооцінки навчальної діяльності.

На рефлексивно-узагальнювальному етапі експерименту (2015 р.) для встановлення ефективності експериментального фактора було проведено обстеження з контрольною групою (паралельний експеримент); визначено динаміку змін сформованості самооцінки навчальної діяльності студентів в експериментальній групі (послідовний експеримент).

Дослідження дало змогу виявити позитивний вплив авторської технології на формування самооцінки навчальної діяльності студентів педагогічних університетів. Зведений статистичний аналіз даних експериментальної роботи представлено в табл. 1.

Для порівняння показників ефективності технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у контрольних та експериментальних групах використано χ^2 -критерій. При довірчій імовірності $\alpha = 0,95$ $\chi^2_{\text{крит.}} = 5,99$. Порівняння рівнів сформованості самооцінки навчальної діяльності студентів педагогічних університетів в експериментальній і контрольній групах на рефлексивно-узагальнювальному етапі показало, що для всіх критеріїв $\chi^2_{\text{спост.}} > \chi^2_{\text{крит.}}$, отже, гіпотеза про достовірність того, що сукупності різні, приймається з довірчою імовірністю 95 %.

На основі обчислень коефіцієнта рангової кореляції Спірмена зроблено висновок про єдність і взаємовплив самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя з навчальними досягненнями студента, знаннями про самооцінку навчальної діяльності, оцінкою викладача. Доведено, що найсильніший вплив простежується в експериментальній групі на завершальному етапі обстеження між такими парами ознак: «сформованість самооцінки – сформованість знань про самооцінку навчальної діяльності» ($r_s = 0,86$) і «сформованість самооцінки – рівень навчальних досягнень студентів» ($r_s = 0,89$).

Таблиця 1

Експериментальні дані ефективності технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності

Показники сформованості	Рівень сформованості (%)						$\chi^2_{\text{спост.}}$
	Експериментальна група (n=157)			Контрольна група (n=158)			
	низький	середній	високий	низький	середній	високий	
Когнітивний критерій							
Сформованість знань про самооцінку навчальної діяльності	14,01	43,95	42,04	26,58	43,04	30,38	9,09
Операційний критерій							
Сформованість умінь:							
аналізувати	27,39	40,13	32,48	28,48	53,16	18,35	9,09
порівнювати	14,01	56,05	29,94	30,38	51,90	17,72	14,69
узагальнювати	22,93	51,59	25,48	33,54	54,43	12,03	10,87
загальної самооцінки	8,28	42,68	49,04	28,48	43,04	28,48	11,74
Мотиваційно-вольовий критерій							
Мотивація до професійної діяльності	4,54	68,45	27,01	24,22	58,21	17,57	23,49
Самостійність	15,29	46,68	37,03	24,48	58,86	16,66	24,04
Наполегливість	13,69	61,2	25,11	25,55	53,24	21,21	7,02
Ініціативність	7,68	60,08	32,24	21,09	58,78	20,13	13,68

Експериментальна робота дала змогу зробити висновок про результативність і доцільність упровадження технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. Студенти експериментальних груп демонстрували високий ступінь володіння методами і прийомами самооцінки у процесі аудиторної роботи, під час самостійної роботи та педагогічної практики, опанували вміння визначати критерії для оцінки і самооцінки, здійснювати взаємооцінку, виносити оцінні судження. На підставі врахування комплексу результатів, одержаних у процесі дослідження, можна стверджувати, що поставлені завдання вирішено повністю.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі його професійної підготовки. Результати проведеного дослідження дали можливість сформулювати такі висновки:

1) на основі аналізу та узагальнення психолого-педагогічних досліджень розкрито суть самооцінки навчальної діяльності як результату інтелектуально-емоційної дії, здійснюваної суб'єктом навчального процесу з усвідомлення ним власних особистісно-індивідуальних досягнень з окремої навчальної дисципліни; осмислення ним особистісного ставлення до навчання та власного успіху в процесі опанування навчальним матеріалом чи видом навчальної діяльності; схарактеризовано алгоритм формування самооцінки навчальної діяльності студентів шляхом організації покрокової, поопераційної її організації: ознайомлення студентів з еталонами і критеріями оцінювання, залучення їх до індивідуального і колективного оцінювання завдань, аргументація самооцінки навчальної діяльності, робота у складі групи з колективного вироблення критеріїв оцінки, обговорення результатів виконаного навчального завдання та розв'язування професійних ситуацій;

2) виявлено та теоретично обґрунтовано дидактичні умови (створення розвивально-дидактичного освітнього середовища, що забезпечує самореалізацію і рефлексію всіх суб'єктів навчальної діяльності; оптимальне поєднання зовнішніх форм контролю та оцінювання і самооцінки (самоконтролю) в системі контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності у вищій школі; організація взаємо- і самооцінки навчальної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних засобів; готовність викладачів до формування самооцінки навчальної діяльності студентів за розробленою технологією педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки), що сприяли формуванню самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя і забезпечили

ефективну реалізацію технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі його професійної підготовки;

3) визначено критерії (когнітивний, операційний, мотиваційно-вольовий), показники (сформованість знань про самооцінку навчальної діяльності, сформованість інтелектуальних умінь, сформованість загальної самооцінки, мотивація до професійної діяльності, самостійність, наполегливість, ініціативність) і рівні (низький, середній, високий) сформованості самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя;

4) розроблено та експериментально перевірено технологію педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності, структуру якої складають концептуальний, змістовий, процесуальний і рефлексивний блоки. Обґрунтовано етапи педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності: орієнтаційно-мотиваційний, операційно-виконавчий і рефлексивно-оцінювальний, – що передбачають упровадження як методів педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності (методи формування пізнавального інтересу і розвитку позитивного емоційного ставлення до самооцінки навчальної діяльності; методи формування обов'язку і відповідальності у навчанні; методи використання мотивуючого впливу навчальної групи; методи стимулювання подолання перешкод у навчанні), так і методів навчання студентів (оцінної діяльності – самоконтроль, взаємоконтроль, взаємооцінювання, портфоліо; дискусійного, інтерактивного спілкування – бесіда, диспут, дискусії, дебати; ігрових методів – ділові, ситуативні, сюжетно-рольові, соціально-психологічні ігри; навчання з використання електронних технологій, насамперед Інтернету; виконання професійно спрямованих вправ, моделювання навчальних ситуацій, які реалізувалися під час проведення лекційних, семінарських, практичних, лабораторних занять); індивідуальної, фронтальної, парно-групової форм роботи студентів; засобів навчання (дидактичне наповнення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки – контрольні роботи, індивідуальні та тестові завдання, вправи, задачі, технологічна карта для реалізації авторського задуму, веб-додаток для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя, анкети, опитувальники, Інтернет-колекція студентських рефератів, мультимедійні презентації, тестувальні комп'ютерні системи тощо).

5) ефективність технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі його професійної підготовки підтверджена у процесі експериментальної роботи. Аналіз результатів формувального етапу експерименту засвідчив, що у студентів контрольних та експериментальних груп відбулися позитивні зміни показників сформованості самооцінки навчальної діяльності. У студентів експериментальної групи високий рівень за всіма показниками виявився вагомішим: сформованість знань про самооцінку навчальної діяльності (ЕГ – 24,84%, КГ – 8,86%); сформованість аналітичних умінь (ЕГ – 23,56%, КГ –

7,59%), умінь порівнювати (ЕГ – 17,84%, КГ – 0,63%), умінь узагальнювати (ЕГ – 19,11%, КГ – 5,07%); сформованість загальної самооцінки (ЕГ – 32,2%, КГ – 18,2%); мотивація до професійної діяльності (ЕГ – 17,46%, КГ – 5,54%), самостійність (ЕГ – 30,07%, КГ – 9,7%), наполегливість (ЕГ – 19,23%, КГ – 14,2%), ініціативність (ЕГ – 27,3%, КГ – 16,7%).

Достовірність отриманих даних підтверджена методом математичної статистики (χ^2 -критерій), який в експериментальних групах показав значну перевагу емпіричних значень показників над критичними на рівні достовірності 95 %. На основі обчислень коефіцієнта рангової кореляції Спірмена доведено прямий зв'язок між самооцінкою навчальної діяльності майбутнього вчителя, навчальними досягненнями студента, знаннями про самооцінку навчальної діяльності, оцінкою викладача.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язування цієї проблеми і є основою для проведення подальших теоретичних і практичних досліджень у напрямі обґрунтування педагогічного стимулювання старшокласників до самооцінки навчальної діяльності в навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації

1. Мамон О. В. Самооцінка в професійному розвитку вчителя: аналіз поняття, структури і процесу формування / О. В. Мамон // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава, 2011. – Вип. 8, ч. II. – С. 172–176.
2. Мамон О. В. Формування адекватної самооцінки студентів у процесі колективної роботи з Інтернет-ресурсами / О. В. Мамон // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. – Хмельницький, 2012. – Вип. 12. – С. 208–213.
3. Мамон О. В. Формування самооцінки майбутніх педагогів за умов використання технологій електронного навчання / О. В. Мамон // Гуманітарні науки. – 2012. – Вип. 2 (24). – С. 158–163.
4. Мамон О. В. Етапи реалізації педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі професійної підготовки / О. В. Мамон // Імідж сучасного педагога. – 2014. – № 6. – С. 15–18.
5. Мамон О. В. Алгоритм формування самооцінки навчальної діяльності студента з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / О. В. Мамон // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2014. – Вип. 37 (90). – С. 270–276.

6. Мамон О. В. Тенденції розвитку електронної освіти та ефективність упровадження e-learning у традиційну освіту / О. В. Мамон // Науковий вісник Мелітопольського держ. пед. ун-ту. – Мелітополь, 2014. – Вип. 2 (13). – С. 302–307.

7. Мамон А. В. Контроль и оценка как способы педагогического стимулирования учебной деятельности будущих педагогов / А. В. Мамон // Science and Education a New Dimension : Pedagogical Psychology. – 2013. – I (7). – P. 139–143.

8. Мамон А. В. Влияние использования ИКТ в процессе подготовки будущих педагогов на формирование самооценки их собственной учебной деятельности / А. В. Мамон // Science and Education a New Dimension : Pedagogical Psychology. – 2014. – II (8). – P. 106–109.

9. Мамон О. В. Критерії і показники рівнів сформованості самооцінки навчальної діяльності у майбутнього педагога / О. В. Мамон / THE UNITY OF SCIENCE / The European Association of pedagogues and psychologists «Science». – Vienna, 2015. – № 4. – P. 59–62.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Мамон О. В. Педагогічні підходи до формування самооцінних умінь майбутнього вчителя / О. В. Мамон // Науково-дослідна робота студентів як чинник удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя : зб. наук. пр. – Х., 2010. – Вип. 1. – С. 144–149.

11. Мамон О. В. Самооцінка як один із складників самоорганізації діяльності студентів / О. В. Мамон // Менеджмент освітніх закладів та управління проектами : зб. наук. пр. – Полтава, 2010. – С. 167–172.

12. Мамон О. В. Взаємозв'язок понять самоосвіта та самоконтроль майбутнього вчителя / О. В. Мамон // Науково-дослідна робота студентів як чинник удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя : зб. наук. пр. – Х., 2010. – Вип. 3. – С. 111–117.

13. Мамон О. В. Етапи інформатизації освіти та основні інформаційні технології в освітньому процесі / О. В. Мамон // Інформатика та системні науки (ІСН-2011) : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 17–19 берез. 2011 р. – Полтава, 2011. – С. 200–203.

14. Мамон О. В. Роль самооцінки та самооцінної діяльності в процесі адаптації учителя до умов інформатизації освіти / О. В. Мамон // Науково-педагогічна спадщина Михайла Остроградського і сучасні проблеми освіти : матеріали XI Всеукр. пед. читань, присвячених пам'яті М. В. Остроградського, 26–27 верес. 2011 р. – Полтава, 2011. – С. 138–141.

15. Мамон О. В. Формування інформаційно-пошукових умінь самостійної роботи студентів у процесі використання інформаційних технологій / О. В. Мамон // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. – Полтава, 2011. – С. 274–276.

16. Мамон О. В. Можливості ІКТ у процесі поетапного педагогічного стимулювання майбутнього педагога до самооцінки навчальної діяльності / О. В. Мамон // Новітні інформаційно-комунікаційні технології в освіті (ІСТЕ-2012) : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21–22 листоп. 2012 р. – Полтава, 2012. – С. 33–34.

17. Мамон О. В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування адекватної самооцінки в майбутніх педагогів / О. В. Мамон // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. – Полтава, 2012. – С. 239–241.

18. Мамон О. В. Способи педагогічного стимулювання майбутніх педагогів до самооцінки навчальної діяльності з використанням ІКТ / О. В. Мамон // Новые информационные технологии в образовании для всех: модели и инфраструктуры : сб. тр. VII междунар. конф., 27–28 нояб. 2012 г. – К., 2012. – С. 229–232.

19. Мамон О. В. Формування самооцінки власних умінь у процесі організації самостійної роботи майбутніх учителів з використанням інформаційних технологій / О. В. Мамон // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. – Полтава, 2013. – С. 279–281.

20. Мамон О. В. Професійне освітнє середовище як педагогічна умова формування самооцінки у майбутнього вчителя математики / О. В. Мамон // Особистісно орієнтоване навчання математики: сьогодення і перспективи : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., 29–31 жовт. 2013 р. – Полтава, 2013. – С. 47–48.

21. Мамон О. В. Використання технологій e-learning в освіті: нові можливості і перспективи / О. В. Мамон // Проблемы теории и практики дистанционного и электронного образования (ПДЭО-2014) : сб. науч. тр. III междунар. науч.-практ. конф., 21–25 мая 2014 г. – Ялта, 2014. – С. 74–78.

22. Мамон О. В. Переваги навчання з використанням технологій e-learning у порівнянні із традиційною освітою / О. В. Мамон // Інформаційні технології в освіті : матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф., 24–25 квіт. 2014 р. – Мелітополь, 2014. – С. 209–213.

23. Мамон О. В. Формування у майбутніх педагогів самооцінних умінь в умовах використання ІКТ / О. В. Мамон // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. – Полтава, 2014. – С. 223–224.

24. Мамон О. В. Алгоритм формування самооцінки навчальної діяльності студентів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій / О. В. Мамон // Проблеми модернізації змісту і організації освіти на засадах компетентнісного підходу : матеріали міжнар. наук.-метод. конф., 27–28 листоп. 2014 р. – Харків, 2014. – С. 288–292.

25. Мамон О. В. Основні етапи розвитку електронного навчання / О. В. Мамон // Новітні інформаційно-комунікаційні технології в освіті (ІСТЕ-2014) : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів, 19–20 листоп. 2014 р. – Полтава, 2014. – С. 30–32.

26. Мамон О. В. Апаратне забезпечення мобільного навчання / О. В. Мамон // Збірник наукових праць викладачів, аспірантів, магістрантів і студентів фізико-математичного факультету. – Полтава, 2015. – С. 175–177.

АНОТАЦІЯ

Мамон О. В. Педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2016.

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення проблеми формування самооцінки навчальної діяльності студентів, що полягає в розробленні авторської технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки. На основі аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано сутність понять «самооцінка навчальної діяльності», «педагогічне стимулювання», «педагогічне стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності». Виявлено та теоретично обгрунтовано дидактичні умови формування самооцінки навчальної діяльності майбутнього вчителя.

В освітній процес вищого навчального закладу впроваджено технологічну карту педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності, веб-додаток для аналізу сформованості самооцінки навчальної діяльності студента.

Ефективність технології педагогічного стимулювання майбутнього вчителя до самооцінки навчальної діяльності у процесі професійної підготовки підтверджена у процесі експериментальної роботи.

Ключові слова: самооцінка навчальної діяльності, педагогічне стимулювання, технологія, дидактичні умови, майбутній учитель, професійна підготовка.

АННОТАЦИЯ

Мамон А. В. Педагогическое стимулирование будущего учителя к самооценке учебной деятельности в процессе профессиональной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2016.

В диссертации представлено теоретическое обобщение и новое решение проблемы формирования самооценки учебной деятельности студентов, заключающееся в разработке авторской технологии педагогического стимулирования будущего учителя к самооценке учебной деятельности в процессе профессиональной подготовки. На основе анализа научно-педагогической литературы выяснено сущность понятий «самооценка учебной деятельности», «педагогическое стимулирование», «педагогическое стимулирование будущего учителя к самооценке учебной деятельности». Выявлены и теоретически обоснованы дидактические условия формирования самооценки учебной деятельности будущего учителя.

В образовательный процесс высшего учебного заведения внедрено технологическую карту педагогического стимулирования будущего учителя к самооценке учебной деятельности, веб-приложение для анализа сформированности самооценки учебной деятельности студента.

Эффективность технологии педагогического стимулирования будущего учителя к самооценке учебной деятельности в процессе профессиональной подготовки подтверждена в процессе экспериментальной работы.

Ключевые слова: самооценка учебной деятельности, педагогическое стимулирование, технология, дидактические условия, будущий учитель, профессиональная подготовка.

SUMMARY

Mamon O. V. Pedagogical encouragement for a future teacher to do self evaluation through learning activities during the professional training. – manuscript copyright.

The dissertation for scientific degree of Candidate of Pedagogic Sciences in specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Vladymyr Hnatyuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2016.

Research is dedicated to the development and implementation into educational process of higher educational institutions: pedagogical technologies for encouraging of a would-be teacher to self evaluation in learning activities during the professional training; technological charts for teaching future teachers to stimulate self-esteem training activities during their training in sequenced phases of teacher and students activities together with the definitions of the objectives, content, methods, means and forms of learning which were used at every stage; web application for analysis of formation of educational activity of a student's self-esteem; of methodological guidelines how to create a portfolio of a student; didactic content of disciplines of professional and practical training.

On the base of analysis of psychological and pedagogical research the main point of the notions “self-assessment of learning”; “pedagogical encouragement”, “pedagogical encouragement for a future teacher to self-assessment of learning” were determined, understanding their own personal achievements in a particular discipline or in an educational / training program as a whole were figured out. The thesis gives a determined algorithm of developing of self-evaluation learning activity with the help of gradual, steady steps: the development of standards and samples of evaluation of the work done and students involvement in a collective assessment, the argument of self-esteem, collective development of evaluation criteria, the discussion of the results of the performed tasks.

The theoretical development of the conditions of future teachers to stimulate self learning activities were define as following: the creating of didactic and developing learning environment, which support selfrealisation and reflection of all agents of learning environment in the testing system of evaluation of learning activities, the efficient combination of co- and self-assessment of learning activities with information and communication means, teachers’ readiness to pedagogical encouragement of students to self-assessment of learning environments according to the developed concepts were performed. The influence of didactic conditions on the development of self-evaluation of a future teacher’s learning activities and the maintenance of efficient implementation of means for sustainable support of self-evaluation during professional training.

The criteria (cognitive, operational, motivational and volition)the parameters (the developed knowledge about the selfevaluation of learning activities, the developed intellectual skills, the developed level of general self-evaluation, motivated professional activities, independence, persistence, initiatives) which arw encouragement of a future teacher to self-assessment in learning activities during the professional training), and the levels (low, medium, high) of the development of a future teacher self-evaluation of learning activities were defined.

Technology of teaching future teachers to stimulate self-esteem training activities, which make up the structure of conceptual, semantic, procedural and reflexive blocks was developed and experimentally tested. The stages of pedagogical stimulation of future teachers to self learning activities were determined: orientation, motivational, operational and executive and reflexive, evaluation, which provide the implementation of methods of pedagogical stimulation of future teachers to self learning activities (competitions, remarks, situation of success, criticism and self-criticism, promotion and punishment, trust, collective thought) and methods of learning students (methods of evaluation activity - self-control, mutual control, mutual evaluation, portfolio, discussion, interactive communication - discussion, debates, playing techniques - business, situational, role-playing, socio-psychological games, training on the use of electronic technologies, especially the Internet during lectures, seminars, practical laboratory sessions, workshops).

The effective impact of technology of teaching future teachers to stimulate self-esteem training activities during their training was confirmed in the experimental work. The analysis of the formative stage of the experiment showed that students in the control and experimental groups got positive changes of the parameters to show the level of self evaluation of learning activities.

The reliability of the data is confirmed by mathematical statistics (χ^2 -criterion), which is in the experimental groups showed a significant advantage empirical values over critical ones for 95%. Based on calculations of the coefficient of Spirmen's rank the correlation among self-educational activity of a future teacher, student educational achievements, knowledge about self-esteem training activities and teacher assessment was determined.

This study does not cover all aspects of the problem. The relevant and promising can be the introduction of theoretically grounded technology for forming self learning activities based on the use of information and communication technologies into the process of teacher training.

Keywords: self-assessment of learning activities, pedagogical encouragement, technology, didactic conditions, future teachers, professional preparation.

Підписано до друку 11.04.2016 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 04/16/2-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.